

УДК 351.862.6:338.439(045)

К. Ю. Соколюк,

к. е. н., доцент, докторант, старший науковий співробітник відділу ринкових механізмів та структур, ДУ "Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0758-6468>

О. А. Єрмакова,

д. е. н., професор, завідувач відділу економіко-екологічного розвитку приморських регіонів, ДУ "Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України"

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9815-3464>

DOI: 10.32702/2306-6792.2025.15.106

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ, МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ ТА РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

K. Sokoliuk,

PhD in Economics, Associate Professor, Doctoral Candidate, Senior Research Fellow, Department of Market Mechanisms and Structures, State Organization "Institute of Market and Economic & Ecological Researches of the NAS of Ukraine"

O. Iermakova,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Economic and Ecological Development of Seaside Regions, State Organization "Institute of Market and Economic & Ecological Researches of the National Academy of Sciences of Ukraine"

FOOD SECURITY AS A COMPONENT OF ECONOMIC SECURITY: CONCEPTUAL PRINCIPLES, EVALUATION METHODOLOGY AND REGIONAL ASPECTS

У статті досліджено сутність категорій економічна та продовольча безпека. Визначено особливості та значення продовольчої безпеки в системі економічної безпеки на загальнонаціональному та регіональному рівнях. Визначено концептуальні засади та узагальнено методичні підходи до оцінки рівня продовольчої безпеки, окреслено сфери впливу та узагальнено її ключові елементи задля більш ретельного та всебічного аналізу в ході формування механізмів адаптації до міжнародних методик. Проведено узагальнення та проаналізовано основні методичні підходи до оцінки та визначено основні переваги та недоліки окремих із них з врахуванням умов та викликів війни й вимог повоєнного відродження. Здійснено порівняльний аналіз ключових стратегічних документів України, що стосуються продовольчої та економічної безпеки. Визначено місце продовольчої безпеки у кожному документі, основні індикатори та надано пропозиції щодо заходів та підходів до її оцінки на регіональному рівні.

The article presents a comprehensive and multifaceted study of the fundamental concepts of economic security and food security, analyzing their close interconnection and mutual influence within the broader context of national security. It emphasizes that food security is not only a vital prerequisite for the stable development of a country's economy but also a critical factor in safeguarding social cohesion, political stability, and the resilience of local communities, especially in times of war, crisis, and global economic turbulence. The research identifies the key structural components of food security, including food availability, physical and economic access, quality and safety of food products, institutional capacity, and the sustainability of supply chains. Particular attention is paid to the risks and threats that jeopardize the stability of food systems under extreme conditions, such as military conflicts or natural disasters, which can lead to severe socio-economic consequences. The article also outlines the conceptual principles and systematizes the

methodological approaches used to assess the level of food security, taking into account the requirements of international organizations, such as the FAO, the EU, and other global actors. It highlights the importance of harmonizing national indicators and statistical practices with internationally accepted standards to enhance the accuracy and comparability of food security assessments. A detailed analysis of the advantages and limitations of selected evaluation methods is conducted, with particular attention to the challenges arising from the full-scale war in Ukraine and the strategic objectives of post-war recovery and food system modernization. The study also includes a comparative review of Ukraine's key strategic documents related to economic and food security, highlighting the specific role of food security in each policy framework and identifying the main indicators used to measure its state. Based on the findings, practical recommendations are provided to improve the system of food security assessment at the regional level, ensuring a differentiated approach that reflects territorial diversity, local risks, development potential, and available resources, thus enhancing the adaptive capacity of food systems in the face of modern challenges.

Ключові слова: економічна безпека, рівень економічної безпеки, продовольча безпека, стратегія продовольчої безпеки, аграрний сектор економіки, аграрний потенціал, доступність та якість продовольства, товарні аграрні ринки.

Key words: Economic security, economic security, food security, food security strategy, agrarian economy, agrarian potential, availability and quality of food, commodity agricultural markets.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Продовольча безпека — це один з ключових чинників, що забезпечує національну економічну стабільність та сталий розвиток держави. В сучасних умовах, зокрема в українському контексті, це питання набуло особливої актуальності у зв'язку з війною, суспільними змінами та кліматичними загрозами. Продовольча безпека виступає важливим чинником у цій системі, оскільки її стабільність безпосередньо залежить від ефективності регіонального управління, інтеграції локальних економік у національну систему та адаптації до глобальних викликів.

В умовах збройного конфлікту економічна безпека регіонів набула критичного значення як фундамент стабільності держави. При цьому саме продовольча безпека розглядається як один із базових її компонентів, адже гарантує фізичну та економічну доступність продовольства для населення, знижує соціальні напруження та підвищує адаптивність до кризових ситуацій. Ефективне управління продовольчою безпекою вимагає науково обґрунтованих методик її оцінки, що враховують як загальнонаціональні цілі, так і регіональні особливості. Нині спостерігається фрагментарність підходів у стратегічних документах, недостатній рівень координації між національними й регіональними політиками, а також обмежене використання сучасних інструментів моніторингу. Усе це

зумовлює необхідність перегляду існуючих підходів та формування цілісної методології оцінювання продовольчої безпеки як чинника економічної стабільності в умовах війни та повоєнного відновлення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

В наукових працях українських учених економістів досліджено широке коло питань щодо забезпечення оптимального розвитку аграрного сектору економіки, зокрема у працях Месель-Веселяка В., та Федорова М. [1]. Досить змістовно вивчено та висвітлено в наукових публікаціях питання теоретичного обґрунтування як економічної безпеки регіону (наукові праці Головченко О. [18]), так і продовольчої безпеки в умовах сьогодення — праці Кваші С. та Вакуленко В. [2], Іванова Р. [7]. Особливої уваги заслуговують напрацювання науковців саме в площині забезпечення продовольчої безпеки України в умовах війни: окремі питання забезпечення достатності рівня харчування та рівня продовольчої безпеки в цілому в умовах війни висвітлено в працях Пархоменко В. [8] та Чорної Н., Ткач Ю., Бейко Л. [9]. Варті уваги напрацювання Мудрака Р., Лагодієнка В., Осипової А., Фротер О. [3] щодо дослідження діючої концепції продовольчої безпеки України для встановлення її відповідності актуальним викликам функціонуванню національної продовольчої системи та обґрунтування першочергових заходів у рамках національної продовольчої політики. З урахуванням проведеного

Рис. 1. Ключові аспекти категорії "безпека"

Джерело: узагальнено та систематизовано авторами за матеріалами [17, с. 34—36].

аналізу наукових джерел, потребує подальшого дослідження в напрямі подальшого формування інтегрованої, методологічно обґрунтованої системи оцінки продовольчої безпеки як на національному, так і на регіональному рівнях із урахуванням сучасних воєнних загроз та завдань повоєнного відновлення продовольчої системи України.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою дослідження є обґрунтування концептуальних засад продовольчої безпеки як ключової складової економічної безпеки держави, а також аналіз методологічних підходів до її оцінювання в сучасних умовах. Особливий акцент зроблено на регіональному вимірі продовольчої безпеки з урахуванням впливу кризових явищ, зокрема воєнних дій, економіч-

ної нестабільності, кліматичних змін та потреб повоєнного відновлення аграрного сектору. Дослідження спрямоване на виявлення наявних проблем у системі оцінювання продовольчої безпеки України, зіставлення національних методик із міжнародними підходами, а також формулювання пропозицій щодо їх інтеграції та вдосконалення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

За дослідженнями науковців, наразі існує велика кількість визначень безпеки, що обумовлено природою самого поняття — безпека займає пріоритетне місце в піраміді потреб людини.

Під економічною безпекою, в переважній більшості нормативних документів, розуміється стабільність розвитку України, стабільність

Таблиця 1. Параметри глобальної продовольчої безпеки

Рік	Параметри продовольчої безпеки	Визначення
1974	Наявність	Постійна наявність у світі достатніх запасів основних продуктів харчування для підтримки стійкого зростання споживання продовольства та компенсації коливань виробництва та цін
1983	Доступ	Фізичний, соціальний та економічний доступ до достатнього за обсягом, безпечного та поживного продовольства
1996	Використання	Засвоєння поживних речовин, наявність повноцінного раціону харчування
	Стабільність (короткостроковий параметр)	Здатність підтримувати продовольчу безпеку у випадках раптових потрясінь (наприклад, економічних та медичних проблем, конфліктів або кліматичної кризи) або циклічних подій (таких як сезонна відсутність продовольчої безпеки)
2004	Суб'єктність	Здатність індивідів чи груп самостійно вирішувати, які продукти харчування споживати і виробляти, як виробляти, переробляти і розподіляти у продовольчих системах, і навіть їх здатність брати участь у процесах, спрямованих на формування політики щодо продовольчих систем та їх загальне регулювання
2019	Сталість (довгостроковий параметр)	Здатність продовольчих систем у довгостроковій перспективі забезпечувати продовольчу безпеку та харчування для населення так, щоб не ставити під загрозу економічну, соціальну та екологічну базу для забезпечення продовольчої безпеки та харчування майбутніх поколінь. Цей параметр розкривається через Цілі сталого розвитку та екологічність аквапродовольчих систем.

Джерело: складено автором за [19].

українського суспільства та достатнім рівнем обороноздатності, здатністю захищати свої національні інтереси від внутрішніх та зовнішніх загроз [18]. Дана категорія має дев'ять основних аспектів [17, с. 34—36], що забезпечують її багатогранність та складність вивчення (рис. 1).

Продовольча безпека є одним із основних компонентів економічної безпеки, що формує основу для стабільності розвитку держави та суспільства. Вона визначається як стан національної економіки, за якого забезпечується стабільне постачання продуктів харчування для населення, підтримується доступність і якість продовольства, а також мінімізується залежність від імпорту [1].

Основою вирішення питання продовольчої безпеки є право людини на достатнє харчування. Дане право визнається як одне із основних прав людини, які визначені Загальною декларацією прав людини ООН 1948 року.

Концепція глобальної продовольчої безпеки зазнала значних трансформацій за останні 50 років [19]. Перше визначення терміну "продовольча безпека" було представлено на Всесвітній продовольчій конференції у 1974 році, в період різкого зростання цін на продовольство та загальне занепокоєння впливом ринкових потрясінь на проблему голоду у світі. В даний час у концепції продовольчої безпеки визнається важливість не лише чотирьох вимірів — наявності, доступу, використання та стабільності — а й суб'єктності та стійкості. Усі

шість вимірів нерозривно пов'язані з концептуальним та правовим розумінням права на харчування (табл. 1).

Сучасне визначення продовольчої безпеки включає всі шість параметрів, що розглянуті у табл. 1: "Продовольча безпека — це ситуація, коли для всіх людей забезпечено наявність постійного фізичного, соціального та економічного доступу до достатньої кількості безпечної і поживної їжі, що відповідає їх смаковим перевагам і харчовим потребам для ведення активного і здорового образу життя" [19, с. 10].

Виокремлюють наступні якості стійкої продовольчої системи:

— продуктивні та благополучні (забезпечується наявність достатньої кількості продовольства);

— справедливі та інклюзивні (забезпечується всім людям доступ до продовольства та засобів до існування);

— орієнтація на повагу до людей та розширення їх прав та можливостей (завдяки чому забезпечується суб'єктність всіх людей та груп, у тому числі найбільш вразливих та маргіналізованих, і вони отримують можливість приймати рішення та висловлювати думки, що впливають на систему);

— стійкість до зовнішніх впливів (завдяки чому система залишається стабільною в ситуаціях потрясінь та криз);

— орієнтація на відновлювальні методи господарювання (завдяки чому забезпечуються всі аспекти стійкості);

Таблиця 2. Основні трансформації в програмних заходах, орієнтовані на забезпечення стійкості продовольчої системи

Акцент виключно на збільшенні пропозиції сільськогосподарської продукції в умовах зростання чисельності населення	➔	Сприяння цілісному радикальному перетворенню продовольчих систем в інтересах поліпшення ситуації в галузі продовольчої безпеки і досягнення Цілей сталого розвитку
Сприйняття продовольчої безпеки як секторальної проблеми	➔	Сприйняття продовольчої безпеки як системи, пов'язаної з іншими системами і секторами
Акцент виключно на скороченні масштабів голоду і недостатнього харчування	➔	Акцент на голоді і неповноцінному харчуванні у всіх його формах із урахуванням їх комплексних взаємозв'язків
Орієнтація на пошук рішень в галузі продовольчої безпеки, застосованих у всьому світі	➔	Розуміння залежності стану продовольчої безпеки від контексту і необхідності пошуку різноманітних рішень

Джерело: [19, с. 15].

— орієнтація на здорову та поживну їжу (завдяки чому забезпечується засвоєння та використання поживних речовин) [19, с. 13].

Групою експертів високого рівня з питань продовольчої безпеки та харчування Комітету з питань всесвітньої продовольчої безпеки визначено основні чинники змін продовольчих си-

стем, згрупованих за шістьма категоріями:

1) біофізичні та екологічні: зміна клімату; високі темпи деградації природних ресурсів; харчові ризики та нові захворювання; нашість шкідників;

2) технологічно-інноваційні: розширення підтримки інновацій в цілях підвищення стійкості методів сільськогосподарського виробництва; інформаційні технології в агропродовольчому секторі; нестача інфраструктури переробки та зберігання урожаїв;

3) ринково-економічні: зростання продовольчих і сільськогосподарських ринків і збоїв у їх функціонуванні; укрупнення підприємств у ланцюгах поставок агропродовольчого сектору; зростання впливу фінансових організацій у продовольчій системі; нестабільна та невизначена глобальна економічна ситуація; зміна балансу попиту і пропо-

Фізична доступність продовольства.

Цей аспект передбачає наявність достатньої кількості продуктів харчування відповідної якості, необхідних для задоволення базових потреб населення. Це можливо завдяки сталому розвитку сільського господарства, модернізації виробництва та раціональному використанню природних ресурсів.

Економічна доступність продовольства. Важливо, щоб населення мало можливість купувати якісні продукти харчування за доступними цінами. Це залежить від рівня доходів громадян, інфляції та ефективності державної політики ціноутворення [2].

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА

Якість і безпечність харчових продуктів.

Забезпечення якості продуктів харчування є важливим елементом продовольчої безпеки. Передбачає відповідність продуктів санітарним, екологічним і технологічним стандартам. Для досягнення даної мети необхідно впроваджувати сучасні системи контролю якості та сертифікації [3].

Незалежність від імпорту.

Зменшення залежності від імпортованого продовольства забезпечує економічну стійкість держави. Це особливо важливо в умовах геополітичної нестабільності, яка може впливати на ланцюги постачання [4]. В умовах невизначеності, що наразі притаманні економіці України, стратегічно важливим залишається розвиток імпортозамінних виробництв.

Рис. 2. Ключові елементи продовольчої безпеки

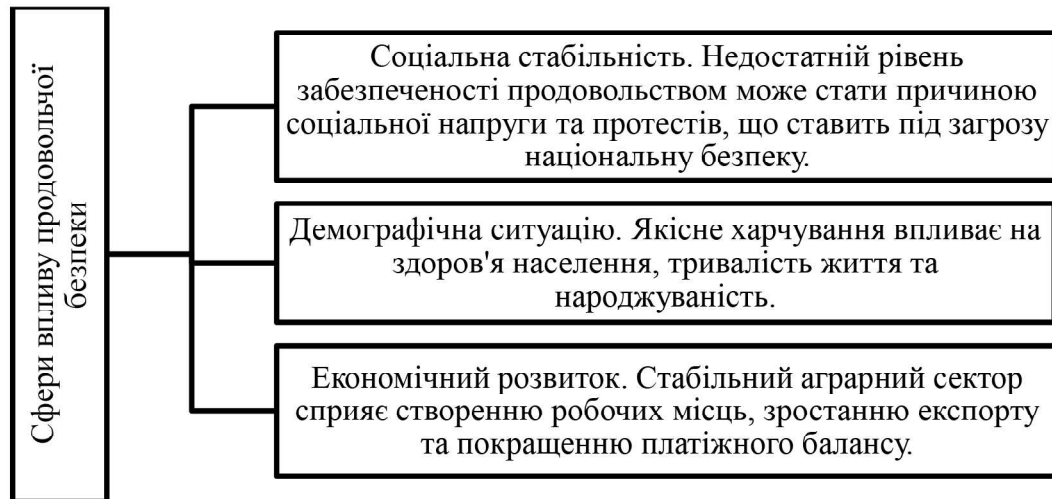

Рис. 3. Сфери впливу продовольчої безпеки

Джерело: узагальнено та систематизовано авторами за матеріалами [1—4].

зиції продовольства, кормів, палива; обмежений доступ дрібних виробників до землі, ресурсів та ринків;

4) політичні та інституційні: низькоефективне, неузгоджене управління продовольчими системами; скорочення інвестицій державного сектора в сільське господарство; громадянські конфлікти;

5) соціально-культурні: нерівність, що зберігається; повільний прогрес щодо розширення прав і можливостей жінок;

6) демографічні: зміни в структурі населення і урбанізація; зниження зацікавленості молоді у сільському господарстві [19, с. 21—37]

Групою експертів високого рівня з питань продовольчої безпеки та харчування Комітету з питань всесвітньої продовольчої безпеки також визначено чотири основні зміни в галузі політики, спрямованої на формування стійких продовольчих систем та забезпечення шести параметрів продовольчої безпеки, наведених в табл. 1 (табл. 2). Серед визначених трансформацій, важливою є розгляд проблеми продовольчої безпеки з позиції продовольчої системи, комплексних внутрішніх та зовнішніх взаємозв'язків та врахування локальних особливостей.

Згідно з чинним законодавством України, продовольча безпека визначається як захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності (Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України", п. 2.13 статті 2) [20].

Задля оцінки результативності діяльності органів державної влади щодо забезпечення продовольчої безпеки застосовується моніторинг відповідних індикаторів. На глобальному рівні моніторинг індикаторів продовольчої безпеки здійснюється за методикою аналітичного агентства Economist Intelligence Unit — Глобальний індекс продовольчої безпеки (GFSI). В 2022 р. індикатори було згруповано за чотирма складовими виміру продовольчої безпеки — доступність, наявність, якість та безпека, стійкість та адаптація. Україна за даним індексом посіла 71 місце серед 113 країн світу, та 26 місце серед 26-ти країн Європи [21].

Продовольча безпека охоплює кілька ключових аспектів, що мають вирішальне значення для забезпечення стабільності держави та її економічної системи (рис. 2):

Продовольча безпека в системі економічної безпеки займає провідне місце. Водночас, вона є не лише важливим елементом економічної безпеки, але й фактором, що впливає на такі сфери як соціальна стабільність, демографічна ситуація в країні та економічний розвиток (рис. 3).

Основним викликом в системі продовольчої безпеки, за дослідженнями науковців, для населення країни є низький рівень їхніх доходів, що обмежує обсяг споживання їжі та зумовлює значні витрати на її придбання [3].

Вирішення зазначеної проблеми потребує стратегічного розвитку аграрного сектору України, який відіграє важливу роль у підвищенні продовольчої доступності. Нарощування обсягів виробництва та оптимізація структурних процесів у сільському господарстві здатні зменшити витрати домогосподарств на продук-

Таблиця 3. Основні методичні підходи до оцінки продовольчої безпеки

Методичний підхід	Суть підходу	Основні показники	Джерела інформації
Індикаторний підхід	Використання показників для оцінки продовольчої безпеки.	Продовольча самозабезпеченість; співвідношення імпорту та експорту.	Держстат, FAO, Міністерство аграрної політики.
Економіко-математичне моделювання	Прогнозування впливу економічних факторів.	ВВП; еластичність попиту на продукти.	Держстат, міжнародні бази (Світовий банк).
Аналітичний підхід	Якісний аналіз політичних, економічних і соціальних аспектів.	Політична стабільність; державна підтримка.	Законодавчі акти, фінансові звіти.
Географічний підхід	Використання ГІС для аналізу просторового розподілу.	Рівень забезпеченості продуктами; доступність.	Дані ГІС, регіональні статистичні звіти.
Соціологічні методи	Опитування щодо доступності продуктів.	Рівень споживання калорій; задоволення споживачів.	Соціологічні дослідження, опитування домогосподарств.
Міжнародні стандарти	Методики FAO, WFP та інших організацій.	Індекси продовольчої безпеки; кількість криз.	FAO, WFP, міжнародні бази (Світовий банк, МВФ).
Екологічний підхід	Аналіз стійкості аграрних систем і впливу кліматичних змін.	Викиди парникових газів; ерозія ґрунтів.	Держекоінспекція, звіти Міністерства аграрної політики.
Комплексний підхід	Інтеграція різних методів для комплексної оцінки.	Інтегральний показник продовольчої безпеки.	FAO, Держстат, регіональні управління.

Джерело: узагальнено та систематизовано авторами за матеріалами [5–10].

ти харчування та зміцнити економічну стійкість продовольчої системи в цілому.

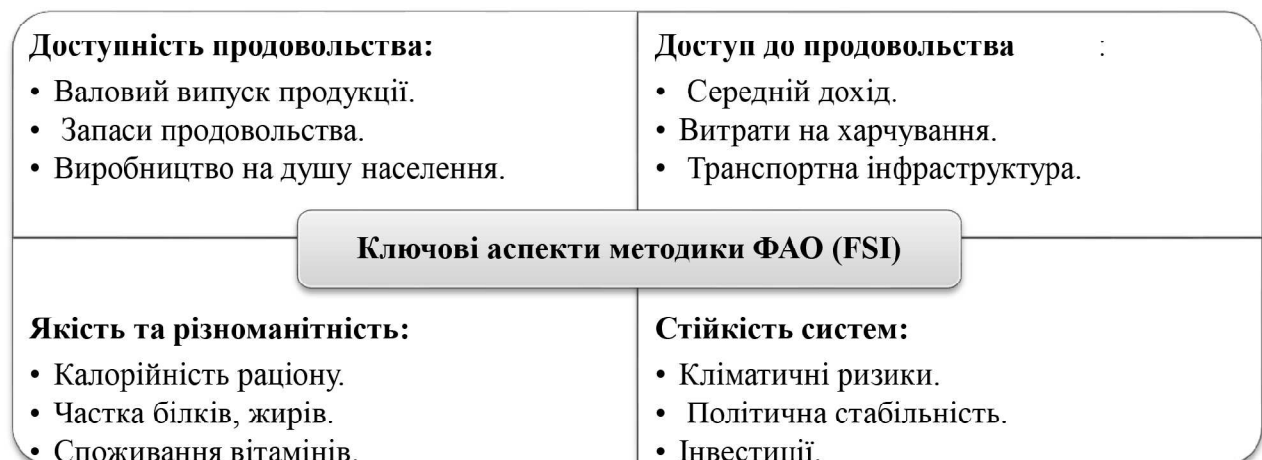
Україна має потужний аграрний потенціал, проте в умовах сьогодення зіштовхується із викликами, що обумовлені:

— кліматичними змінами — зміна погодних умов впливає на врожайність усіх культур та доступність водних ресурсів;

— економічною нестабільністю — фінансові кризи обмежують інвестиції в аграрний сектор, скорочують міжнародні інвестиції, знижують рівень довіри інвесторів та, відповідно, впливають на конкурентні позиції країни в цілому [2];

— політичні ризики — воєнні конфлікти й торговельні обмеження ускладнюють доступ до міжнародних ринків.

За вище перелічених умов важливо здійснювати оцінку окремих регіонів, оскільки забезпечення населення якісними та доступними продуктами харчування прямо впливає на стабільність соціально-економічного розвитку певної територіальної одиниці. Вивчення продовольчої безпеки в цілому має охоплювати питання самозабезпечення базовими продуктами, аналіз доходів населення у співвідношенні з вартістю продовольчого ко-

Рис. 4. Ключові аспекти методики FAO (FSI)

Джерело: узагальнено та систематизовано авторами за матеріалами [5].

Таблиця 4. Наукові підходи до забезпечення економічної безпеки регіонів

Напрямок	Технологія оцінки	Обґрунтування
Цифровий моніторинг	Використання геоінформаційних систем (ГІС)	ГІС дозволяють виявити регіональні диспропорції у розподілі продовольчих ресурсів, аналізувати транспортну доступність та прогнозувати ризики продовольчих криз.
	Впровадження блокчейн-технологій	Забезпечує прозорість у відстеженні руху продовольчих ресурсів, знижує корупційні ризики та підвищує довіру між учасниками продовольчого ланцюга.
Відновлення після криз	Розробка програм підтримки регіональних економік після воєнних дій	Такі програми мають сприяти швидкому відновленню продовольчої стабільності через підтримку аграрних підприємств, інфраструктурних проектів та логістики.
	Адаптація міжнародного досвіду у відновленні інфраструктури	Використання успішних кейсів із країн, які пережили військові конфлікти, для реконструкції критичної інфраструктури.
Інтеграція ринків	Підвищення ефективності інтеграції регіональних ринків у національну економіку	Стимулювання міжрегіональної торгівлі сприяє зменшенню логістичних витрат, покращує продовольчу доступність та забезпечує рівномірність розподілу ресурсів між регіонами.

шика, а також оцінку стійкості продовольчих систем до зовнішніх та внутрішніх викликів, таких як зміни клімату або геополітичні ризики на регіональному рівні. Це необхідно для аналізу та подальшого формування стратегій розвитку окремих регіонів із врахуванням можливостей збалансувати продовольчу безпеку на національному рівні в період повоєнного відновлення.

Враховуючи те, що продовольча безпека є ключовою складовою національної безпеки кожної країни, її оцінка базується на використанні різних методичних підходів, які дозволяють визначити рівень доступності, якості та стабільності продовольства. Було проведено аналіз основних методичних підходів до оцінки продовольчої безпеки, визначено їх особливості, показники та методики розрахунку, а також джерел інформації для аналізу на національному та регіональному рівнях.

Так як і було окреслено вище, продовольча безпека — це складний багатовимірний аспект, що охоплює доступність, якість, стабільність і економічну доступність харчових продуктів для усіх верств населення. В ході аналізу існуючих підходів до аналізу рівня продовольчої безпеки було їх систематизовано наступним чином (табл. 3).

Представлені методичні підходи до оцінки продовольчої безпеки враховують різні аспекти забезпечення продовольством, зокрема економічні, екологічні, соціальні та регіональні. Розширення системи показників оцінки продовольчої безпеки і методики розрахунку підвищує точність аналізу, що в свою чергу забезпе-

чує інтеграцію національного та регіонального рівнів оцінки. Така оцінка є важливою при розробці стратегії повоєнного відновлення продовольчої системи як на локальному так і на регіональному та загальнодержавному рівнях.

При адаптації Методики оцінки до регіонального рівня, варто орієнтуватись на підхід FAO. Зокрема, мають бути обов'язково враховані наступні складові (рис. 4).

Таким чином, із вище проведеного аналізу слідує, що оцінка продовольчої безпеки є багатогранним завданням, яке потребує комплексного підходу з використанням кількісних та якісних методів. Використання системи показників, моделей і геоінформаційних технологій дозволяє виявити ключові ризики, запропонувати стратегії їх мінімізації та забезпечити сталий розвиток регіональних продовольчих систем у майбутньому.

Продовольча безпека об'єднує аспекти доступності, стійкості та соціальної справедливості. Стійкість тісно пов'язана з адаптаційною спроможністю до змінних умов (економічних, екологічних, кліматичних). Економічна безпека акцентує увагу на здатності держави підтримувати стабільність через ефективну політику, інновації та інтеграцію до глобального ринку. Вітчизняні дослідження акцентують на структурних реформах та аграрному секторі, тоді як зарубіжні зосереджуються на глобальних викликах та цифровізації (табл. 4).

Оцінка продовольчої безпеки регіону передбачає використання насамперед комплексного підходу. Також поширеними є індикатор-

Таблиця 5. Методики оцінки продовольчої безпеки регіонів

Метод	Опис підходу	Обґрунтування	Показники
Індикаторний підхід	Аналіз показників, таких як самозабезпеченість продуктами, доступність продовольства та його стабільність.	Простота використання та можливість порівняння між регіонами дозволяє швидко ідентифікувати проблемні зони.	- Продовольча самозабезпеченість; - Обсяги внутрішнього виробництва; - Доступність базових продуктів.
Економіко-математичне моделювання	Використання балансових моделей попиту та пропозиції для аналізу ефективності розподілу ресурсів.	Забезпечує точність оцінок, враховуючи взаємодію різних чинників, зокрема економічних та демографічних.	- Попит та пропозиція продовольства; - Обсяг запасів; - Балансові розрахунки.
Комплексний підхід	Інтеграція кількісних і якісних показників для отримання багатовимірної оцінки продовольчої безпеки.	Дає змогу враховувати соціальні, економічні та екологічні аспекти продовольчої безпеки, що особливо важливо для кризових регіонів.	- Інтегральний показник продовольчої безпеки; - Нормалізація та агрегація показників.

ний метод та метод економіко-математичного моделювання (табл. 5).

Аналіз трьох ключових документів — Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року (№ п0048525 21) [6], Стратегії продовольчої безпеки України до 2027 року (№ 684 р) [5] та Методичних рекомендацій щодо оцінки рівня економічної безпеки України (затверджених наказом Мінекономіки № 1277 від 2013 року) [11] — показує певну розбіжність у підходах до трактування продовольчої безпеки. На наш погляд, продовольча та економічна безпека є взаємопов'язаними категоріями, що визначають стійкість регіонів та держави загалом. Їх гармонійне інтегрування у стратегічні документи сприяє досягненню балансу між соціально-економічними та продовольчими інтересами.

Нижче наведено порівняльний аналіз трьох ключових стратегічних документів України, які стосуються продовольчої та економічної безпеки. У табл. 6 відображено місце продовольчої безпеки у кожному документі, основні індикатори та пропозиції щодо заходів та підходів до визначення на регіональному рівні для посилення продовольчої безпеки та її інтеграції у державну політику.

Проведений аналіз даних стратегічних документів дає підстави зробити наступний висновок. "Методика визначення основних індикаторів продовольчої безпеки" (2007), "Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України" (2013) та "Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року" (2021) були розроблені та затверджені до початку збройного конфлікту і не відображають сучасних викликів, пов'язаних із воєнним станом та потребами повоєнного

відновлення. Тому у зазначених документах відсутні механізми адаптації аграрного виробництва та продовольчої безпеки до нових ризиків.

Натомість, "Стратегія продовольчої безпеки України на період до 2027 року" (2024) пропонує більш цілісний підхід до формування продовольчої безпеки, однак її регіональний вимір потребує подальшого розвитку із урахуванням воєнних та післявоєнних реалій. Врахування даних аспектів вимагає вдосконалення методики, розробки релевантних індикаторів та впровадження систем моніторингу на регіональному рівні, що створить передумови для підвищення економічної ефективності аграрного сектора та забезпечення продовольчої безпеки в цілому. За підсумками 2022 року відповідно до Глобального індексу продовольчої безпеки, Україна займає останнє місце із 26 країн Європи [14]. Враховуючи те, що продовольча безпека є однією із основних складових економічної — формування ефективної методики оцінки та порівняння має стратегічне значення. Зокрема, вважаємо за доцільне певне взаємоповнення діючих Методик (2007 та 2013 років) із врахуванням Стратегії продовольчої безпеки України та Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року задля досягнень її стратегічних цілей, а саме (рис. 5):

Аналіз рівня досягнення поставлених цілей цілком можлива із використанням індикаторів окреслених у Методиці 2007 року із розрахунком відповідних показників передбачених Методикою оцінки економічної безпеки [11]. Провівши порівняльний аналіз індикаторів та показників окреслених у даних документах, зроблено наступний висновок (табл. 7).

Таблиця 6. Оцінка продовольчої безпеки в ключових стратегічних документах України: індикатори та рекомендації

Назва документу	Визначення продовольчої безпеки як складової	Показники та індикатори, що містяться у документі	Невраховані фактори (воєнний та повоєнний періоди)	Пропозиції визначення на регіональному рівні
Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277	Включена як складова економічної безпеки.	- рівень самозабезпечення основними продуктами харчування (мін. 80%); - індекс доступності продовольства; - частка витрат на продовольство у структурі споживчих витрат домогосподарств; - порівняння фактичних показників із нормативними значеннями.	- відсутність адаптації методики до воєнних умов і порушень у ланцюгах постачання; - недостатній акцент на підтримку аграріїв у зонах бойових дій та прифронтових регіонах; - відсутність врахування планів повоєнного відновлення аграрного сектору.	- розробити регіональні системи моніторингу та оцінки продовольчої безпеки з урахуванням воєнних ризиків та інфраструктурних особливостей; - впровадити цифрові інструменти для оперативного аналізу доступності продовольства та планування виробництва.
Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.01.2021 № п0048525	Продовольча безпека прямо не включена, але присутні опосередковані зв'язки через енергетичну, інвестиційну та ресурсну безпеки.	1. Прямі показники оцінки рівня продовольчої безпеки відсутні. 2. Наявні опосередковані індикатори: - фінансова стабільність аграрного сектору; - забезпечення енергетичної безпеки для агросектора; - розвиток інфраструктури транспортування і зберігання продукції.	- відсутність у стратегії прямих показників і цілей продовольчої безпеки; - не враховано вплив війни на агропромисловий комплекс і продовольчі ланцюги; - відсутність планів щодо повоєнного відновлення аграрної інфраструктури.	- врахувати регіональні особливості воєнного впливу при формуванні політик підтримки агросектору; - посилити локальні логістичні та складські потужності; - розробити регіональні програми відновлення аграрної інфраструктури та забезпечення продовольчої безпеки.
Стратегія продовольчої безпеки України на період до 2027 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.07.2024 № 684-р	Повністю висвітлює питання продовольчої безпеки, але без інтеграції до загальної економічної стратегії розвитку та повоєнного відновлення.	- формування резервів продовольства; - розвиток логістики зберігання та транспортування продукції; - створення національної платформи моніторингу; - підтримка експорту у відповідності до міжнародних стандартів; - екологічні індикатори для агровиробництва.	- недостатня увага до адаптації стратегії до воєнних реалій та наслідків війни; - обмежена інтеграція механізмів повоєнного відновлення на регіональному рівні; - відсутність комплексних планів підтримки постраждалих регіонів та аграріїв.	- впровадити регіональні моделі адаптації аграрного виробництва до воєнних та екологічних викликів; - розвивати локальні системи зберігання та розподілу запасів; - інтегрувати плани повоєнного відновлення в регіональні стратегії продовольчої безпеки.
Методика визначення основних індикаторів продовольчої безпеки, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 05.12.2007 № 684-р	Даний документ передбачав щорічне подання до 1 вересня наступного періоду звіт про стан продовольчої безпеки України	Документ включає 7 основних індикаторів продовольчої безпеки: добова енергетична цінність раціону (також включено в методичний підхід [11]); забезпечення раціону людини основними видами продуктів; достатність запасів зерна у державних ресурсах; економічна доступність продуктів; диференціація вартості харчування за соціальними групами; сміність внутрішнього ринку окремих продуктів; продовольча незалежність за окремим продуктом;	Невраховано доступ до продовольства, що є важливим в умовах війни	Варто інтегрувати дані показники із показниками визначеними у Методичних рекомендаціях до оцінки економічної безпеки [6].

Джерело: узагальнено та систематизовано авторами за документами [11, 12—14].

Таким чином, Стратегія продовольчої безпеки України на період до 2027 року вводить акцент на моніторинг та стійкість, при цьому не наводяться порогові значення, що ускладнює подальшу оцінку реалізації даної стратегії та Стратегії розвитку сільського господарства,

що визначає сільське господарство як ключовий елемент [15] як на національному так і на регіональному рівнях. Зокрема, у рішенні Ради національної безпеки і оборони України від 9 жовтня 2023 року "Про стан забезпечення продовольчої безпеки" чітко йде мова про розви-

Рис. 5. Стратегічні цілі визначені Стратегією продовольчої безпеки України на період до 2027 року та Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року

Джерело: узагальнено авторами за [12, 15].

ток тваринництва, центри підтримки фермерів, закупівлі та держінтервенції на внутрішньому ринку [16]. Для контролю за досягненням усіх вище зазначених стратегічних цілей виникає потреба у розробці уніфікованої методики, що охоплюватиме усі аспекти продовольчої безпеки як складової економічної безпеки. Зазначені у Методиці 2007 року порогові рівні кожного індикатора, все ще можуть застосовуватись як нормативна база так як Методика на сьогодні є діючою.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Продовольча безпека є важливою складовою економічної безпеки, що безпосередньо впливає на сталий розвиток країни. Її досягнення потребує комплексного підходу, включаючи ефективну аграрну політику, адаптацію до кліматичних змін та міжнародну співпрацю.

Водночас економічна безпека як ширше поняття створює умови для стабільності й розвитку через синергію внутрішніх реформ і міжнародних ініціатив. Визначено, що регіональна економічна безпека є невід'ємною частиною продовольчої безпеки. Вона забезпечується шляхом поєднання інноваційних технологій, регіональних стратегій та адаптації міжнародного досвіду. Інтеграція локальних економік у національну систему є важливою для стійкого розвитку України.

Проведений аналіз стратегічних документів щодо розвитку та забезпечення економічної та продовольчої безпеки країни, свідчить проте, що більшість із них були розроблені та затверджені до початку збройного конфлікту і не враховують сучасних викликів, пов'язаних із воєнним станом та потребами повоєнного відновлення. Проте, у Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2027 року" (2024) відображено цілісний підхід до формування продо-

Таблиця 7. Порівняння індикаторів продовольчої безпеки зазначених у нормативних документах*

Індикатор	Методика визначення основних індикаторів продовольчої безпеки (Постанова КМУ № 1379 від 5 грудня 2007 року)	Стратегія продовольчої безпеки України на період до 2027 року (Розпорядження КМУ № 684-р від 23 липня 2024 р.)	Відмінності
Добова енергетична цінність	Обов'язковий показник: ≥ 2500 ккал/день (55 % споживання продуктів тваринного походження)	Норма у документі не вказана, але принцип дотримання енергетичної цінності зазначено	Стратегія не уточнює поріг, але підтримує принцип забезпечення мінімального енергетичного рівня.
Рівень і структура споживання	Індикатор "С" = фактичне споживання / раціональна норма (МОЗ)**	Висока відповідність фізіологічним нормам	В Стратегії немає конкретного розрахунку, акцент на узагальненому моніторингу.
Запаси зерна (державний резерв)	Резерв формує 17% річного споживання = приблизно 60 днів запасу	Не зазначені конкретні значення, але враховуються	Методика чітко визначає кількість днів запасу, у Стратегії це не деталізовано.
Економічна доступність	Е = витрати на харчування / загальні витрати; поріг - ≤ 60 %	Розглядається через частку витрат на харчування	Методика має встановлений поріг, Стратегія зосереджена на аналізі без конкретних меж.
Диференціація витрат	Д = співвідношення витрат на їжу 20 % найбагатших до 20 % найбідніших	Не виділено як самостійний індикатор	Унікальний показник Методики, відсутній у Стратегії.
Ємність внутрішнього ринку	Є = споживання $\times$ населення; дозволяє оцінити загальний обсяг споживання	В рамках "споживання і структура"	У Стратегії не деталізується як окремий показник, інтегрований у загальну оцінку.
Продовольча незалежність	P_i = імпорт / внутрішній ринок; критичний поріг імпорту = ≤ 30 %	Частково (через "стійкість і незалежність ринку")	Методика встановлює поріг імпорту, Стратегія зосереджується на загальній стійкості системи.
Якість і безпечність	Базовий стандарт через санітарні норми та контроль залишків пестицидів	Виділений окремо, із контролем в перспективі на токсини та ін.	Стратегія приділяє більше уваги моніторингу токсинів і безпеки продуктів.

*Джерело: узагальнено та систематизовано авторами за документами [12, 14]

** — норми МОЗ наразі відсутні затверджені раціональні норми споживання окремого продукту на одну особу станом на 2024 рік

вольчої безпеки, однак її регіональний вимір потребує подальшого розвитку із урахуванням воєнних та післявоєнних реалій, вдосконалення методики, розробки релевантних індикаторів та впровадження систем моніторингу на регіональному рівні, що створить передумови для підвищення економічної ефективності аграрного сектора та забезпечення продовольчої безпеки в цілому. В перспективі, вважаємо за доцільне певне взаємо доповнення діючих Методик (2007 та 2013 років) із врахуванням Стратегії продовольчої безпеки України та Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року задля досягнень її стратегічних цілей як на регіональному так і національному рівнях.

Публікація виконана в рамках наукового проекту "Розробка програмних заходів підтримки економічної безпеки Українсько-го Причорномор'я в контексті відновлення

у воєнний та повоєнний періоди" (№ДР 0125U001382) за рахунок коштів бюджетної програми "Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень" (КПКВК 6541230).

Література:

- Месель-Веселяк В. Я., Федоров М. М. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки України. Економіка АПК. 2016. № 6. С. 37—47. URL: https://eapk.com.ua/web/uploads/pdf/Vol.%2023,%20No.%206,%202016_ar-37-49.pdf
- Кваша С. М., Вакуленко В. А. "Теоретичні основи продовольчої безпеки в умовах сьогодення" Вісник ХНТУ, 2023, № 4 (87), С. 419—428. DOI: 10.35546/kntu2078-4481.2023.4.55.
- Мудрак, Р., Лагодієнко, В., Осіпова, А., Фротер, О., & Соколюк, К. (2024). Концепція продовольчої безпеки: теорія і українська практика. Financial and Credit Activity Problems

of Theory and Practice, 1 (54), 452—470. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.54.2024.4194>

4. European Green Deal. Офіційний сайт Європейської комісії. URL: <https://ec.europa.eu/green-deal>.

5. FAO. The State of Food Security and Nutrition in the World. Rome: FAO, 2022. URL: <https://www.fao.org/publications>

6. Global Food Security Index. Economist Intelligence Unit, 2022. URL: <https://food-securityindex.eiu.com>

7. Р.І. Іванов. Продовольча безпека України в умовах сучасних викликів. Монографія, Одеса: Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України, 2023. URL (PDF): <https://doi.org/10.31520/978-617-14-0058-0>

8. V. Parkhomenko. Global Food Security and Ukraine's Contribution to Its Provision. Scientific Bulletin NAS of Statistics, Accounting and Audit, 2022, № 3 4, с. 79—86. DOI: <https://doi.org/10.31767/nasoa.3-4-2022.08>

9. Nelia Chorna, Uliana Tkach, Lyudmyla Beiko. Ensuring Food Security in Ukraine during the Russian-Ukrainian War. Economic Analysis, 2024, № 34 (1), с. 126—135. DOI: [10.35774/econa2024.01.126](https://doi.org/10.35774/econa2024.01.126)

10. World Food Programme (WFP). Comprehensive Food Security and Vulnerability Analysis Guidelines. Rome: WFP, 2020. URL: <https://www.wfp.org>

11. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>

12. Про схвалення Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2024-p#Text> (дата звернення: 25.06.2025).

13. Кабінет Міністрів України. Розпорядження № 0048525 21 "Про схвалення Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0048525-21>

14. Деякі питання продовольчої безпеки. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-p#Text> (дата звернення: 25.06.2025).

15. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025—2027 роках. Офіційний вебпортал парла-

менту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-p#Text> (дата звернення: 25.06.2025).

16. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 9 жовтня 2023 року "Про стан забезпечення продовольчої безпеки". Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/681/2023#Text> (дата звернення: 25.06.2025).

17. За ред чл-кор НАН України Б. М. Данилишина. Т. 1. Природно-техногенна (екологічна) безпека. Безпека регіонів України і стратегія її гарантування: монографія. КИЇВ, 2008. Т. 1: Природно-техногенна (екологічна) безпека. С. 32—36.

18. Головченко О. Економічна безпека регіону в гарантуванні стабільності національної економіки: монографія. Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2008. 399 с.

19. HLPE. 2020. Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome. <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/8357b6eb-8010-4254-814a-1493faaf4a93/content>.

20. Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України". Відомості Верховної Ради України. 2004. № 49. ст.527.

21. Global Food Security Index 2022. Country report: Ukraine. The Economist Group, 2022. URL: https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/reports/Economist_Impact_GFSI_2022_Ukraine_country_report_Sep_2022.pdf.

References:

1. Mesel-Veseliak, V. and Fedorov, M. (2016), "Strategic directions for the development of the agricultural sector of the Ukrainian economy". *Ekonomika APK*, vol. 23 (6), pp. 37—49.

2. Kvasha, S. and Vakulenko, V. (2023), "Theoretical foundations of food security in the modern world", *Visnyk of Kherson National Technical University*, vol. 4 (87), pp. 419—428.

3. Mudrak, R., Lagodiienko, V., Osipova, A., Froter, O. and Sokoliuk, K. (2024), "The concept of food security: theory and ukrainian practice", *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 1 (54), pp. 452—470.

4. The official site of European Commission (2024), "European Green Deal", available at: <https://ec.europa.eu/green-deal>. (Accessed 14 July 2025).

5. The official site of FAO (2022), "The State of Food Security and Nutrition in the World", available at: <https://www.fao.org/publications> (Accessed 14 July 2025).

6. Global Food Security Index (2022), "Economist Intelligence Unit", available at: <https://foodsecurityindex.eiu.com> (Accessed 14 July 2025)

7. Ivanov, R. (2023), Prodo volcha bezpeka Ukrainy v umovakh suchasnykh vyklykiv [Food safety of Ukraine in the conditions of modern challenges], Instytut rynku i ekonomiko-ekolohichnykh doslidzhen NAN Ukrainy, Odesa, Ukraine. <https://doi.org/10.31520/978-617-14-0058-0>

8. Parkhomenko, V. (2022), "Global Food Security and Ukraine's Contribution to Its Provision". Scientific Bulletin NAS of Statistics, Accounting and Audit, vol. 3 4, pp. 79—86.

9. Chorna, N., Tkach, U. and Beiko, L. (2024), "Ensuring Food Security in Ukraine during the Russian-Ukrainian War", Economic Analysis, vol. 34 (1), pp. 126—135.

10. World Food Programme (WFP) (2020), "Comprehensive Food Security and Vulnerability Analysis Guidelines", Rome. available at: <https://www.wfp.org> (Accessed 14 July 2025).

11. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013), Order "On approval of methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13> (Accessed 14 July 2025).

12. Cabinet of Ministers of Ukraine (2024), Resolution "About approval of Ukraine's food security strategy for the period up to 2027 and approval of the operational plan of measures for its implementation", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/684-2024-p#Text> (Accessed 14 July 2025).

13. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Order "On Approval of the Economic Security Strategy of Ukraine for the period up to 2025", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0048525-21> (Accessed 14 July 2025).

14. Cabinet of Ministers of Ukraine (2007), Resolution "Some food security issues", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-п#Text> (Accessed 14 July 2025).

15. Cabinet of Ministers of Ukraine (2024), Resolution "On approval of the Strategy for Agriculture and Agriculture Development in Ukraine for the period up to 2030 and approval of the operational plan of measures for its implementation in 2025-2027", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-p#Text> (Accessed 14 July 2025).

16. The Verkhovna Rada of Ukraine (2023), On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine of October 9, 2023 "On the

state of food security", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/681/2023#Text> (Accessed 14 July 2025).

17. Danylyshyn, B. (2008), T. 1. Pryrodno-tekhnohenna (ekolohichna) bezpeka. Bezpeka rehioniv Ukrainy i stratehiia yii harantuvannia. [Vol. 1. Natural technogenic (ecological) safety. Security of the regions of Ukraine and the strategy of its guarantee], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine, pp. 32—36.

18. Holovchenko, O. (2008), Ekonomichna bezpeka rehionu v harantuvanni stabilnosti natsionalnoi ekonomiky [The economic security of the region in guaranteeing the stability of the national economy], Vadim Bukayev, Odesa, Ukraine.

19. HLPE. (2020), Food security and nutrition: building a global narrative towards 2030. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security, Rome, available at: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/8357b6eb-8010-4254-814a-1493faaf-4a93/content> (Accessed 14 July 2025).

20. The Verkhovna Rada of Ukraine (2004), The Law of Ukraine "On State Support for Agriculture of Ukraine", Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. vol. 49. p. 527.

21. Global Food Security Index (2022), "Country report: Ukraine. The Economist Group, 2022", available at: https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/reports/Economist_Impact_GFSI_2022_Ukraine_country_report_Sep_2022.pdf. (Accessed 14 July 2025).

Стаття надійшла до редакції 18.07.2025 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663